Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Juni 2020

Aandacht en ambities leiden tot terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen

De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) bezocht in totaal 12 locaties bij 7 orthopedagogische behandelcentra (hierna: OBC's) en 4 instellingen voor jeugd-ggz. Alle bezochte instellingen werken aan het verminderen van vrijheidsbeperkende maatregelen. Toch wordt vrijheidsbeperking nog regelmatig ingezet, soms ook onbewust. Dat is onwenselijk, zeker bij deze jonge en kwetsbare mensen.
Juist bij deze kwetsbare en vaak beschadigde jeugdigen is het belangrijk om zorg te verlenen in een sfeer van vertrouwen en veiligheid. Vrijheidsbeperkende maatregelen – zoals verplicht naar de eigen kamer moeten of geplaatst worden in een afzonderingsruimte – mogen alleen als er echt geen alternatieven zijn.

De meeste instellingen vinden een open behandelcultuur belangrijk bij het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen. Als binnen een goede relatie tussen jeugdige en professionals maatwerk wordt toegepast in de behandeling, lukt deze behandeling vaak zonder toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen.
Instabiele teams met wisselende professionals belemmeren het terugdringen van vrijheidsbeperking. Dat komt omdat daardoor geen relatie ontstaat met de jeugdigen op de groep. Ook de complexe problematiek is steeds meer een belemmerende factor. Dat geld zowel in de OBC's als de jeugd-ggz. Daarnaast is het na behandeling vaak lastig deze jeugdigen te laten doorstromen naar een passende vervolgplek.

JEUGDIGE

"In principe wordt wel gezegd dat je naar je kamer moet tijdens de vaste kamertijden. Als ze merken dat vaste kamertijd jou niet helpt, dan worden er met jou andere afspraken gemaakt."

Orthopedagogisch behandelcentrum en jeugd-ggz

Sommige jeugdigen met een licht verstandelijke beperking lopen vast thuis, op school of in de samenleving. Zij kunnen worden opgenomen in een orthopedagogisch behandelcentrum (OBC). De jeugd-ggz behandelt jeugdigen en jongvolwassenen met een psychische aandoening die leidt tot ernstige beperkingen in hun functioneren of tot verhoogd risico op een verstoorde ontwikkeling.

Resultaten Orthopedagogische behandelcentra

Positieve factoren

Meest genoemde factoren die leiden tot minder vrijheidsbeperking:

- Alle bezochte instellingen investeren in scholing, training en intervisie van professionals, waardoor een behandelgerichte cultuur ontstaat. Professionals richten zich meer op de behoeften van jeugdigen. Ze zeggen beter te begrijpen hoe ze rekening kunnen houden met de grenzen van jeugdigen. Professionals kijken welke aanpak passend is voor een individuele jeugdige. Dat leidt tot minder inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Een groot deel van de instellingen vertelt dat het verminderen van vrijheidsbeperking vraagt om een gezamenlijke visie en een open cultuur. In die cultuur wordt het onderwerp vrijheidsbeperkende maatregelen continu besproken en kunnen vragen gesteld worden. Er mogen geen taboes ontstaan over het onderwerp. Door te investeren in een open werkklimaat, waarin professionals zich gesteund voelen door management en gedragswetenschappers, kunnen professionals leren van incidenten. Zo kunnen zij in het vervolg hun handelswijze aanpassen. Dit zorgt op den duur voor minder inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Alle instellingen registreren maatregelen die zijn ingezet zoals de wet voorschrijft. Een aantal instellingen registreert daarnaast breed alle ingezette vrijheidsbeperkende maatregelen. De teamleider en de gedragswetenschappers zien alle registraties en moeten deze beoordelen en goedkeuren. Daarbij is vooral bewustwording belangrijk. Professionals registreren zodat zij zich bewust zijn dat zij mogelijk vrijheidsbeperkend handelen.
- Een groot deel van de instellingen heeft een speciale commissie of werkgroep aangesteld die zich richt op monitoren en terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen. De commissie of werkgroep gaat in gesprek met de teams en geeft naar aanleiding hiervan feedback en advies aan de professionals.
- Een groot deel van de instellingen volgt een door hen gekozen methodiek, waarbij zij uitgaan van de achtergrond en problematiek van een jeugdige. Er zijn verschillende methodieken die hier op gericht zijn. In vrijwel alle methodieken kijken de professionals naar de oorzaak van het gedrag in plaats van een consequentie of straf op ongewenst gedrag in te zetten. Professionals bieden nabijheid aan jeugdigen en leggen de nadruk op een positieve bejegening en maatwerk en werken de-escalerend. Werken volgens dergelijke methodieken leidt tot minder vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Alle bezochte instellingen betrekken ouders en jeugdigen bij het zoeken naar alternatieven voor vrijheidsbeperkende maatregelen. Afspraken daarover leggen de instellingen vast in een signaleringsplan (of een soortgelijk document). Dat is een hulpmiddel in de dagelijkse praktijk. Door de jeugdige mee te laten denken over de inhoud van het signaleringsplan, krijgt hij meer gevoel van autonomie en verantwoordelijkheid. De signaleringsplannen helpen escalaties te voorkomen en vrijheidsbeperkende maatregelen terug te dringen.

Naast deze factoren noemden de instellingen onder andere stabiele teams en leefklimaatonderzoek als factoren die zorgen voor minder vrijheidsbeperking.

Resultaten Orthopedagogische behandelcentra

Belemmerende factoren

Meest genoemde factoren waardoor het nog niet goed lukt minder vrijheidsbeperkende maatregelen in te zetten:

- De stabiliteit van de teams en personeelsbezetting spelen een rol in bijna alle instellingen. Hoewel instellingen streven naar stabiele teams, lukt dat vaak niet door een hoog verloop onder personeel of veel ziekteverzuim. Op veel groepen is het regelmatig nodig tijdelijk personeel in te zetten. Daarbij wordt geprobeerd vaste en ervaren uitzendkrachten of ZZP'ers in te zetten, maar dit lukt niet altijd. Ook wanneer teams stabiel zijn kan dat snel veranderen als een of twee teamleden weggaan. Uitzendkrachten zijn onervaren en niet goed bekend met de werkwijze van de instelling. En jeugdigen worden onrustig van onbekende begeleiders. Daardoor worden sneller vrijheidsbeperkende maatregelen gebruikt.
- Professionals zeggen dat steeds meer jeugdigen complexe problematiek hebben. Een instelling heeft niet altijd de keuze om een jeugdige wel of niet op te nemen. Bijvoorbeeld omdat er geen andere passende plek is. Een deel van deze jeugdigen hebben extra begeleiding nodig in de vorm van meerzorg. Daarbij krijgt een jeugdige soms een-op-een of zelfs twee-op-een begeleiding. Instellingen kunnen hier geen vaste professionals voor in dienst nemen, omdat de indicaties of de plaatsing van de jeugdigen (snel) kunnen veranderen. Voor deze jeugdigen moeten ze dan invalkrachten inzetten. Dat heeft niet de voorkeur. Daarnaast betekent een jeugdige met extra begeleiding ook extra druk op de groepen. Er is dan immers meer personeel en men gaat elkaar voor de voeten lopen.
- Bij verschillende instellingen is de groepsgrootte negen jeugdigen met twee professionals. Professionals geven als wens aan dat de groepen kleinschaliger zijn: vier tot zes jeugdigen. De prikkelverwerking van de jeugdigen en de groepsdynamiek zorgen regelmatig voor ontvlambare situaties. Een aantal instellingen heeft al kleinere groepen, met een positief resultaat. De huidige budgetten laten niet toe om de groepsgrootte structureel te verminderen of meer personeel in te zetten.
- Door plaatsgebrek in passende vervolgvoorzieningen, is de doorstroom van jeugdigen na verblijf in een OBC beperkt mogelijk. De wachttijd op vervolghulp kan leiden tot het verdwijnen van het gevoel van perspectief bij de jeugdige. Dit kan leiden tot demotivatie, wat kan zorgen voor ongewenst gedrag. En daardoor bestaat weer de kans dat vaker vrijheidsbeperkende maatregelen worden toegepast.
- Meerdere instellingen zetten vrijheidsbeperkende maatregelen standaard in binnen de huisregels of het dagprogramma. Wat vooral voorkomt zijn standaard kamermomenten, kamerdeuren die op slot gaan tijdens rustmomenten of in de nacht en de buitendeur die overdag op slot gaat. Bij deze standaardmaatregelen passen instellingen weinig maatwerk toe en wegen ze niet altijd af of dit voor de jeugdige de beste maatregel is. Niet alle instellingen zijn zich altijd bewust dat dit ook vrijheidsbeperkend is. Daarom registreren ze deze standaardmaatregelen niet altijd als vrijheidsbeperkende maatregelen.

Naast deze factoren noemen instellingen onder andere dat medewerkers gebrek ervaren aan ondersteuning door het management, groepsvorming door jeugdigen, wachtlijsten voor testdiagnostiek, de onrust die kort verblijf veroorzaakt, beperkte beschikbaarheid van dossiers voor invallers en een gebrekkige registratie. Daardoor lukt het nog niet goed om minder vrijheidsbeperkende maatregelen in te zetten.

Wat viel nog meer op?

- De afzonderingsruimtes bij een aantal instellingen zijn niet altijd kindvriendelijk ingericht. Ze worden gebruikt als plek waar jeugdigen tot rust kunnen komen. Hiertoe zouden deze ruimtes anders aangekleed moeten worden, meer gericht op de zintuigen en ingericht met veilige materialen.
- Een aantal instellingen gaf aan dat zij het wenselijk vinden de groepen en gemeenschappelijke ruimtes aan te passen en kindvriendelijker te maken, maar dat ze daar geen geld voor hebben.
- Een aantal instellingen gaf aan dat verwachtingen van de buitenwereld (ouders, buren, politie) over vrijheidsbeperkende maatregelen niet altijd stroken met de praktijk. De nadruk bij de buitenwereld ligt op het beschermen van de jeugdigen en risico's die ontstaan wanneer jeugdigen meer vrijheid krijgen, zoals drugsgebruik en seksueel misbruik. De instellingen ontkomen er niet altijd aan hier gehoor aan te geven. Daarom worden in sommige groepen vrijheidsbeperkende maatregelen gebruikt, zoals deursignalering voor alle jeugdigen, vaste kamermomenten en een voordeur die altijd op slot is. Ook voor jeugdigen bij wie deze maatregelen niet noodzakelijk zijn.
- Bij meerdere instellingen gaven professionals aan dat het verschil tussen vrijheidsbeperking en opvoeden voor de jeugdigen met een licht verstandelijke beperking een constante zoektocht is. De verschillende visies hierop worden uitgebreid besproken, maar leiden niet altijd tot verduidelijking.
- Bij een aantal instellingen is de visie van het management over het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen onvoldoende doorgedrongen op de werkvloer. Voor de professionals op de groep is het niet altijd duidelijk wat het management onder vrijheidsbeperkende maatregelen verstaat en waarom het de wens is om deze maatregelen verder terug te dringen. Het niet kunnen toepassen van vrijheidsbeperkende maatregelen leidt in de praktijk regelmatig tot handelingsverlegenheid bij de professionals.
  Om vrijheidsbeperkende maatregelen verder terug te dringen is het belangrijk dat professionals voldoende alternatieven hebben en weten wat ze wel kunnen doen. Bijvoorbeeld bij weglopen van jeugdigen met loverboyproblematiek of bij een escalatie.

Resultaten jeugd-ggz

Positieve factoren

Meest genoemde factoren die leiden tot minder vrijheidsbeperking:

- Net als bij de OBC's werken alle bezochte instellingen met een door hen gekozen methodiek, waarbij de professionals kijken naar de oorzaak van het gedrag van een jeugdige. De nadruk ligt op het bieden van nabijheid aan jeugdigen en op een positieve bejegening, autonomie, maatwerk en de-escalerend werken. Het werken volgens dergelijke methodieken leidt tot minder inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Het merendeel van de instellingen drong het aantal separaties en de tijdsduur ervan de afgelopen jaren verder terug. Het management en/of de geneesheer-directeur stuurt op het terugdringen van separaties en afzonderingen. Ook maakt één instelling een jaarplan gericht op terugdringen van afzonderen en separeren.
- De helft van de instellingen heeft een school op het terrein. Het lukt deze instellingen om bijna alle jeugdigen naar school te laten gaan. Naast school bieden alle instellingen een dagprogramma aan

voor de jeugdigen, dat onder andere bestaat uit het volgen van therapie. Het volgen van een ontwikkelingsgericht dagprogramma heeft een positief effect op de jeugdigen. Dat leidt tot minder vrijheidsbeperking.

- Professionals hebben tijd en aandacht voor de jeugdigen en bieden hen nabijheid. Waar nodig kunnen zij een-op-een begeleiding bieden. De nabijheid en mogelijkheid tot een-op-een begeleiding helpt om te voorkomen dat spanning hoger oploopt. Hierdoor ervaren professionals dat minder inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen nodig is.
- Alle instellingen hebben een of meerdere ruimtes waar jeugdigen tot rust kunnen komen. Bijvoorbeeld chillruimtes, comfort rooms of een extra woonkamer. De rust en mogelijkheden die deze extra ruimte biedt zorgt ervoor dat er minder sprake is van overprikkeling en escalaties. En daardoor hoeven er minder vrijheidsbeperkende maatregelen ingezet te worden.
- De helft van de instellingen biedt maatwerk in regels, afgestemd op de individuele jeugdigen. Per jeugdige wegen professionals af welke regels passend zijn voor de jeugdige en bij zijn problematiek. Dit stemmen zij ook af met de jeugdige en ouders. Door dit maatwerk voorkomen ze onnodige beperkende maatregelen.
- De instellingen beschikken over hoogopgeleide teams. De meeste instellingen geven aan op een of meer groepen stabiele teams te hebben en te werken met vaste specialisten rondom het team. De professionals kennen de jeugdigen goed en de staf is steeds bereikbaar voor ondersteuning en advies. Het vaste personeel binnen de instellingen kent de jeugdigen, weet wat zij nodig hebben en hoe zij het best benaderd kunnen worden. Dat voorkomt de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Ieder op hun eigen manier proberen instellingen opnames van jeugdigen te voorkomen. Bijvoorbeeld door de inzet van Intensive Home Treatment (IHT), ambulante hulp, een FACT-team voor jeugd. Of een vliegende brigade die meedenkt bij complexe casussen en ook hulp biedt ter voorkoming van overplaatsing. Bijvoorbeeld bij jeugdigen die in andere jeugdhulpinstellingen verblijven. Het voorkómen van opnames beperkt ook de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- De helft van de instellingen zet in op autonomie, motivatie en eigen verantwoordelijkheid van de jeugdigen. Jeugdigen geven aan dat zij serieus genomen worden en dat zij zelf aan de slag moeten. Het geven van autonomie aan de jeugdigen helpt deze instellingen bij het voorkomen van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- De meeste bezochte instellingen hadden minimaal één groep met een kleinere groepsgrootte van zes jeugdigen. Dag geeft meer rust en ruimte op de groep en daardoor zijn vrijheidsbeperkende maatregelen minder nodig.
- Alle instellingen investeren in scholing, training en intervisie van professionals. Daardoor zorgen ze op de groepen voor een meer behandelgerichte cultuur. Professionals kijken welke aanpak passend is voor een individuele jeugdige. Dat leidt tot minder inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Eén instelling heeft met de jeugdigen afgesproken dat zij niet meer met elkaar praten over zelfbeschadiging. Hiermee wordt voorkomen dat jongeren elkaar stimuleren tot zelfbeschadiging.

Belemmerende factoren

Meest genoemde factoren waardoor het nog niet goed lukt minder vrijheidsbeperkende maatregelen in te zetten:

- Bij de helft van de bezochte instellingen was het dagprogramma niet toereikend voor jeugdigen die daar langdurig verblijven. Zo krijgen de meeste jeugdigen binnen deze instellingen geen of beperkt onderwijs en is het activiteitenprogramma en therapieaanbod niet voor alle jeugdigen voldoende. Het gebrek aan een zinvolle daginvulling maakt dat jeugdigen onrustiger zijn, wat kan leiden tot meer vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Een deel van de instellingen heeft geen stabiel team op een of meerdere groepen. Onder andere door ziekteverzuim en tekort aan vast personeel. Hierdoor zijn inval- of uitzendkrachten nodig. Deze professionals hebben geen vertrouwensrelatie met de jeugdigen en weten niet altijd wat de juiste aanpak is van een jeugdige. Dit kan leiden tot meer escalaties, waardoor meer vrijheidsbeperkende maatregelen nodig zijn.
- De meeste bezochte instellingen hebben regelmatig moeite om een passende vervolgplek te vinden voor een jeugdige. Hierdoor verblijven er ook jeugdigen op de groepen voor wie de inschatting is gemaakt dat zij uitbehandeld zijn bij deze instelling, of dat deze instelling niet meer de meest passende plek is. Het gebrek aan perspectief en het verblijven in een niet meer passende setting, kan zorgen voor spanning, hospitalisatie, verminderde motivatie en escalaties bij jeugdigen, waardoor inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen nodig is.
- Bij de helft van de bezochte instellingen werden er diverse vrijheidsbeperkende maatregelen standaard ingezet zonder dat hierbij maatwerk wordt toegepast. Ook op open groepen. Voorbeelden zijn verplichte kamermomenten, deursignalering, buitendeur op slot, cameratoezicht op de gangen, uitluisteren van jeugdigen, alcohol- en urinecontroles en meerdere nachtelijke controles. Deze maatregelen zijn over het algemeen geen maatwerk en hebben daardoor soms onbedoeld een repressief effect waar instellingen zich niet bewust van zijn.
- Bij één instelling kan de registratie van vrijheidsbeperkende maatregelen beter. Er was geen overzicht van alle maatregelen die worden ingezet. Hierdoor kan het management niet of slechts beperkt sturen op het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- De helft van de instellingen geeft aan dat door afbouw van bedden en de inzet van intensieve ambulante hulp, alleen nog jeugdigen met zeer complexe problematiek in de instelling verblijven. Vanwege ernstige psychoses of een ernstige eetstoornis is bij deze jeugdigen de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen soms noodzakelijk om de veiligheid te kunnen garanderen. Daarnaast kent deze groep jeugdigen elkaar vaak en stimuleren de jeugdigen elkaar om bepaald gedrag te vertonen. Het is dan een extra uitdaging om niet in de valkuil te stappen van repressiever handelen.
- Eén instelling heeft te maken met enkele gemeenten die een tarief hanteren dat de zorg die zij bieden niet voldoende dekt. Dit heeft negatieve invloed op meerdere vlakken en kan het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen belemmeren.
- Sommige ernstige incidenten zoals een suïcide, hebben tot gevolg dat professionals (tijdelijk) geneigd zijn meer controlerend te handelen. En dus ook vaker terugvallen op vrijheidsbeperkende maatregelen.

Wat viel de inspectie nog meer op?

- Eén instelling is innovatief op het gebied van digitalisering. Zo heeft de psychiater als proef drie maanden alle werkzaamheden digitaal uitgevoerd. Ook consulten en crisisbeoordelingen.
- Eén instelling doet mee aan een pilot voor K-EET. Dat is een landelijke ketenaanpak voor eetstoornissen.

Orthopedagogische behandelcentra en jeugd-ggz: inspirerende voorbeelden

De inspectie heeft tijdens het onderzoek inspirerende voorbeelden gezien en gehoord, die goed werken voor de jeugdigen en professionals.

- Bij één instelling is cliëntgerichtheid en participatie van jeugdigen geïntegreerd in de manier van werken. Jeugdigen zijn betrokken bij werving van personeel, terreininrichting, veiligheidsvraagstukken.
- Eén instelling werkt volgens de werkwijze Inclusie, waar het maken van een toekomstplan voor elke jeugdige een onderdeel is. Doel is het letterlijk in beeld brengen van het toekomstperspectief van de jeugdige.
- Bij één instelling werken professionals vanuit de relatie met jeugdigen, waar zij eerder werkten vanuit het gedachtegoed waarbij een affectief neutrale houding naar jeugdigen centraal stond. Professionals gaan ervan uit dat jeugdigen zich ontwikkelen als ze zich gehoord en gezien voelen en als je echt met ze in contact komt. Door vanuit de relatie te werken kunnen professionals zich langer committeren aan de zorg voor de jeugdigen. Daarom dragen ze geen piepers waarmee zij alarm kunnen slaan bij een escalatie met een jeugdige. Het werken vanuit de nadruk op de relatie leidt tot minder inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Bij een aantal instellingen zijn dagelijks ervaren professionals boventallig ingeroosterd. Zij kunnen worden ingeschakeld bij lastige situaties op de groep. Deze professional biedt ondersteuning en geeft adviezen over de-escalerend werken. Daarnaast kan deze extra professional een-op-een iets gaan doen met de jeugdige, zoals buiten spelen of een wandeling maken. Ook kan de extra professional juist iets met de andere jeugdigen van de groep gaan doen, zodat er even meer rust is op de groep. Dit voorkomt de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Bij één instelling kunnen de groepen door de manier waarop de gebouwen zijn ingericht, gesplitst worden in twee groepen van vier jeugdigen met één professional. Elke groep heeft 's nachts een slaapwacht die op de groep blijft tot halfelf 's ochtends. De splitsing van de groep en de aanwezigheid van een slaapwacht brengen allebei rust op de groepen, Daardoor hoeven minder vrijheidsbeperkende maatregelen te worden ingezet.
- Eén OBC instelling besteedt veel aandacht aan diagnostiek en beschikt vervolgens over een groot therapie- en trainingsaanbod voor de jeugdigen. Door goed in kaart te brengen wat een jeugdige nodig heeft en het volgen van de benodigde therapieën en trainingen, vertonen jeugdigen minder grensoverschrijdend gedrag. Dit maakt dat jeugdigen steeds meer vrijheid aankunnen en vrijheidsbeperkende maatregelen minder nodig zijn.
- Meerdere instellingen zien dat aandacht voor leefomgeving een bijdrage kan leveren aan het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen. Daarom is gekozen om de buitenruimte op het terrein en op de groepen aan te passen. Zo is bijvoorbeeld het speelplein opnieuw ingericht, zodat het aantrekkelijker is voor jeugdigen om te gaan spelen. Daarnaast geeft het een andere uitstraling aan het terrein. Ook zijn groepen huiselijker gemaakt.
- Eén instelling heeft een groot aanbod van activiteiten binnen een speciale afdeling. Deze afdeling verzorgt dagelijks activiteiten voor de jeugdigen, zoals muziek, dans en sport. Dit werkt preventief en voorkomt daarmee de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Eén instelling heeft een aparte groep waar naast de jeugdige ook zijn/haar ouders voor een bepaalde periode opgenomen kunnen worden, om hen in gezamenlijkheid met de jeugdige te behandelen. Zo streeft de instelling naar werken aan de problemen van de jeugdige in de context van zijn eigen netwerk. Bij deze vorm van zorg is ook een instelling voor jeugd-ggz betrokken. Daarnaast biedt de instelling ambulante hulp thuis.
- Een aantal instellingen in de jeugd ggz werkt met ouderparticipatie, waarbij een deel ouders ook de mogelijkheid biedt tot rooming-in. Ouders kunnen overdag aanwezig zijn en worden waar mogelijk betrokken bij de behandeling. Als de ouder en de jeugdige dit prettig vinden, kan een van de ouders blijven slapen bij de jeugdige op de slaapkamer of in een aparte kamer. De aanwezigheid van ouders zorgt voor vermindering van spanning bij jeugdigen. Daardoor is minder toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen nodig.
- Twee bezochte instellingen bieden jeugdigen de mogelijkheid een huisdier of hulphond mee te brengen. Jeugdigen geven aan dit hen helpt om spanning te reguleren. Daardoor kunnen escalaties en inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen voorkomen worden.
- Eén van de instellingen beschikt over een eigen onderzoeksafdeling, die nader onderzoek doet naar factoren die hebben bijgedragen aan het verminderen van het aantal separaties.

Algemeen over het onderzoek terugdringen vrijheidsbeperkende maatregelen

De IGJ wil bijdragen aan het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen. Daarom bezocht zij orthopedagogische behandelcentra (OBC's) en instellingen voor jeugd-ggz. De inspectie onderzocht hoe instellingen werken aan het terugdringen van vrijheidsbeperking. Met oog voor de positieve ontwikkelingen: Wat gaat goed, zijn er goede voorbeelden? Maar ook voor wat nog beter kan en waardoor het nog niet lukt.

Dit onderzoek is een vervolg op eerder toezicht in de eerste helft van 2019. Daarover verscheen in juni 2019 een factsheet.

In Nederland zijn twaalf organisaties met orthopedagogische behandelcentra, die vaak meerdere locaties hebben. Acht behandelcentra beschikten in 2019 over groepen met een Bopz-aanmerking. Dat betekent dat zij bij jeugdigen die een rechterlijke machtiging Bopz hebben bepaalde vastgestelde vrijheidsbeperkende maatregelen mogen toepassen. Bij deze acht locaties heeft de inspectie haar inventarisatie uitgevoerd.

Voor de bezoeken aan de jeugd-ggz koos de inspectie voor instellingen waar jeugdigen langer dan een korte opname (crisis) kunnen verblijven. De inspectie maakte een selectie van vijf locaties, die allemaal een accommodatie zijn onder de Wet verplichte ggz (Wvggz). Uiteindelijk zijn vier locaties bezocht, omdat door de coronacrisis de laatste locatie niet bezocht kon worden.

Tijdens de bezoeken aan de instellingen is gesproken met jeugdigen, ouders, professionals, teamleiders, gedragswetenschappers, geneesheer-directeuren en management. Ook kregen de inspecteurs een rondleiding door het gebouw en hebben zij gekeken naar afzonderings- en separeerruimtes (indien aanwezig). Op een aantal locaties hebben de inspecteurs met de jeugdigen geluncht op de groep.

Welke instellingen heeft de inspectie bezocht?

Orthopedagogische behandelcentra
Lijn 5, locatie Driehuis
Koraal, locatie De La Salle (pilot)
Koraal, locatie Gastenhof
's Heeren Loo, Groot Emaus, locatie Soest
Ipse de Bruggen, locatie Beresteinlaan
Amarant, Leuvenaarstraat Breda
Ambiq, locatie Voltastraat Hoogeveen
Pluryn, locatie De Beele

Jeugd-ggz
Reinier van Arkel, locatie Herlaarhof
Parnassia Groep, Youz, locatie Leo Kanner
Parnassia Groep, Youz, locatie Fjord
GGZ Noord-Holland-Noord, locatie Triversum

Praten met jeugdigen en ouders

De inspectie sprak tijdens alle bezoeken met jeugdigen. Waar mogelijk hebben jeugdigen de inspectie rondgeleid en lieten zij onder andere hun groep en eigen kamer zien. Ook sprak de inspectie tijdens alle bezoeken, behalve de pilot, met ouders van jeugdigen die in het betreffende orthopedagogisch behandelcentrum verblijven.

De inspecteurs spraken met de jeugdigen en hun ouders over hun ervaringen met vrijheidsbeperkende maatregelen in de instelling. Bevindingen en aanbevelingen uit deze gesprekken zijn verwerkt in deze factsheet. Ook de quotes in de factsheet komen voort uit deze gesprekken.

OUDER

"De groepsleiding biedt nabijheid en vertrouwen, ook toen door een psychose toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen nodig was. Mijn kind heeft zich hier nooit alleen of verlaten gevoeld."

Vrijheidsbeperkende maatregelen in orthopedagogische behandelcentra en de jeugd-ggz

Voor de meeste jeugdigen in de OBC's en jeugd-ggz geldt vanaf 2015 de Jeugdwet. Een aantal locaties, waar het ging over gedwongen vrijheidsbeperkende maatregelen bij de jeugdigen, had tot en met 2019 een aanmerking Wet bijzondere opnemingen psychiatrische ziekenhuizen (Bopz). Voor de Bopz gold dat vrijheidsbeperkende maatregelen tegen de wil van een jeugdige alleen onder strikte voorwaarden en met een zorgvuldige beoordeling mocht plaatsvinden. Vanaf 2020 gelden er twee nieuwe wetten die de Bopz vervangen: de Wet zorg en dwang (Wzd) en de Wet verplichte GGZ (Wvggz).

Bij een orthopedagogisch behandelcentrum kunnen bepaalde groepen binnen een locatie een accommodatie zijn onder de Wet zorg en dwang (Wzd). Op deze groepen kunnen jeugdigen met een zorgmachtiging worden opgenomen, bij wie op grond van deze machtiging bepaalde afgesproken vrijheidsbeperkende maatregelen mogen worden toegepast. Voor de overige jeugdigen geldt dat zij op grond van de Jeugdwet niet in hun vrijheid mogen worden beperkt, behalve in een noodsituatie.

Bij een aantal instellingen bleek uit gesprekken met professionals dat zij vooral denken en praten over toepassen van vrijheidsbeperkende maatregelen op basis van hun kennis van de gehandicaptenzorg en de Wet Bopz. Dit is niet passend voor het werken met jeugdigen een open residentiële setting, waar de Jeugdwet geldt.

Voor de jeugd-ggz geldt dat groepen op een locatie een accommodatie kunnen zijn onder de Wvggz. Op deze groepen kunnen jeugdigen met een rechterlijke machtiging gedwongen worden opgenomen en behandeld. De inspectie heeft met de instellingen gesproken over de Wet op de geneeskundige behandeling (Wgbo) in relatie tot de Wvggz en de Jeugdwet. Dat heeft intern bij de inspectie het gesprek op gang gebracht, met als doel te verkennen of een nieuw standpunt moet worden ingenomen. Hierover gaat de inspectie verder met het veld in gesprek.

Het onderzoek in aantallen

MEDEWERKER

"Sommige diehards werken hier al '180 jaar'. Zij zeggen: "Zo doe ik het al jaren". Ook die medewerkers wil ik bereiken zodat zij hun aanpak veranderen."